

Työsuojelun keskeiset toimijat

26.5.2025

Yllättävän harva tuntee työpaikkojen työsuojelutoimintaa, erityisesti sen keskeisiä toimijoita ja heidän tehtäviään. Työsuojeluhenkilöstön päätehtäviin kuuluu työympäristön arviointi, häiriöiden ja oireiden tunnistaminen sekä ehdotusten tekeminen niiden poistamiseksi esimiehille. Heidän tulee olla aloitteellisia vaarojen ennaltaehkäisyssä ja ratkaisujen kehittämisessä. Toiminta tapahtuu yhteistyössä esimiesten, työntekijöiden ja työterveyshuollon kanssa. Työturvallisuuden ja työterveyden vastuu sekä päätösvalta toimenpiteistä on työnantajalla.

Lakisääteiset toimijat

Työsuojelu on niin tärkeä asia, että valtiovalta on katsonut tarpeelliseksi säätää sille minimitason lailla. Itse asiassa asiaa säädellään useammassakin laissa. Työturvallisuuslaki (738/2002) määrittelee työntekijän ja työnantajan oikeudet ja velvollisuudet yleisesti. Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006) puolestaan määrittelee, milloin on valittava erityisesti nimetyt henkilöt työsuojeluasioiden hoitamiseen ja millaisia oikeuksia heillä on.

Jokaisella työpaikalla on oltava ***työsuojelupäällikkö***, joka edustaa työnantajaa ja on hänen nimeämänsä. Työsuojelupäällikkö voi olla myös osa-aikainen, ja yrittäjä/omistaja voi itsekin hoitaa toimea. Usein näin pienissä yrityksissä onkin. Työsuojelupäälliköllä ei päällikön ominaisuudessa ole oikeudellista työturvallisuusvastuuta.

Työsuojelupäällikkö on nimettävä kaikenkokoisille työpaikoille, mutta ***työsuojeluvaltuutettu***on valittava, jos työpaikalla on vähintään kymmenen työntekijää. Vaikka työsuojeluvaltuutettu voidaan valita myös pienemmille työpaikoille, kymmenen hengen työpaikoilla valinta on pakollinen. Työsuojeluvaltuutetun vaalin yhteydessä valitaan samalla ***kaksi varavaltuutettua (1. ja 2. varavaltuutettu).***

Vähintään 20 työntekijän työpaikalla on oltava ***työsuojelutoimikunta***, joka käsittelee työolojen tilaa ja kehitystä sekä tekee kehittämisehdotuksia. Työsuojelutoimikunta on yhteistoimintaelin, jossa ovat edustettuina työnantaja sekä työpaikan työntekijät ja toimihenkilöt. Tyypillisesti neljännes toimikunnan jäsenistä edustaa työnantajaa, puolet edustaa suurempaa työntekijäryhmää ja neljännes pienempää työntekijäryhmää. Osapuolet voivat myös sopia toimikunnan muunlaisesta kokoonpanosta. Työnantaja nimeää edustajansa työsuojelutoimikuntaan. Työnantajan edustajana työsuojelutoimikunnassa on työnantaja itse tai sellainen edustaja, jonka tehtäviin toimikunnassa käsiteltävien asioiden valmistelu kuuluu. Työsuojelupäällikkö osallistuu toimikunnan kokouksiin, vaikka ei olisikaan sen jäsen. Työsuojeluvaltuutetut ovat aina työsuojelutoimikunnan jäseniä. Toimikunnan muut työntekijöitä edustavat jäsenet valitaan vaalilla samassa yhteydessä, kun valitaan työsuojeluvaltuutetut ja varavaltuutetut. Työsuojelutoimikunnan sijasta voidaan työpaikalla sopia sitä korvaavasta yhteistoimintajärjestelystä.

Sopimuspohjaiset toimijat

Työsuojeluasiamiehen valinta perustuu työmarkkinajärjestöjen välisiin sopimuksiin. Työsuojeluasiamies voidaan valita tietylle osastolle tai toimipisteeseen, ja hänen valinnastaan, lukumäärästään, tehtävistään ja toimialueestaan sovitaan paikallisesti. Työsuojeluasiamiehen valitsevat työpaikan työntekijät keskuudestaan, ja hänen tehtäviinsä kuuluu osallistua toimialuettaan koskevien työsuojeluasioiden käsittelyyn ja toteutukseen. Työsuojeluasiamiehen ajankäytöstä sovitaan paikallisesti.

Työsuojeluasiamiesten valinnasta ja roolista työsuojelun yhteistoiminnassa ohjeistetaan liittojen alakohtaisissa sopimuksissa. Työsuojeluasiamiesten tehtävistä ja toimialueesta sovitaan työpaikalla paikallisesti. Työsuojeluasiamies toimii omalla toimialueellaan työsuojeluvaltuutetun apuna. Työsuojeluasiamiehet valitaan työsuojeluvaltuutetun valinnan yhteydessä tai muulla sovitulla tavalla, ja heidän toimikautensa on saman pituinen kuin työsuojeluvaltuutetun. Toimikauden pituudesta voidaan sopia myös toisin.

Työsuojeluparin voivat muodostaa esimies ja työntekijöiden keskuudestaan valitsema henkilö. Työsuojelupari osallistuu yhdessä työsuojelun yhteistoimintaan työpaikan toiminnallisen osa-alueen, esimerkiksi osaston, työsuojelun erilliskysymyksissä. Työsuojeluparissa työntekijöitä voi edustaa kyseisen alueen työsuojeluasiamies. Työsuojeluparikäytännöstä sovitaan paikallisesti työpaikalla.

Työsuojeluvaltuutetun ja varavaltuutetun tehtävistä

Työntekijöiden kannalta työsuojeluvaltuutettu on avainasemassa, sillä hän edustaa heitä työpaikan työsuojeluyhteistoiminnassa ja suhteessa työsuojeluviranomaisiin. Työsuojeluvaltuutetun tehtävänä on perehtyä oma-aloitteisesti työympäristöön ja työyhteisön tilaan liittyviin turvallisuus- ja terveysasioihin sekä työsuojelusäännöksiin. Hänen tulee kiinnittää edustamiensa työntekijöiden huomiota työn turvallisuuteen ja terveellisyyteen liittyviin asioihin.

Työsuojeluvaltuutetulla on oikeus saada nähtäväkseen työpaikan työympäristön ja työyhteisön tilaan liittyvät turvallisuutta ja terveyttä koskevat tiedot, kuten riskien arviointiasiakirjat, työterveyshuoltosopimus ja työterveyshuollon toimintasuunnitelma. Hän voi pyytää työsuojeluviranomaiselta työsuojelutarkastuksen työpaikalle ja olla läsnä tarkastuksessa tai asiantuntijan tutkimuksissa, jos tarkastaja tai asiantuntija katsoo sen tarpeelliseksi. Lisäksi hänellä on oikeus saada tiedoksi työsuojelutarkastajan tekemä tarkastuskertomus ja asiantuntijan tutkimus.

Työsuojeluvaltuutetulla on myös oikeus keskeyttää työ, joka aiheuttaa välitöntä ja vakavaa vaaraa työntekijän hengelle ja terveydelle. Keskeytyksestä on ilmoitettava välittömästi työnantajalle tai tämän edustajalle.

Varavaltuutettu hoitaa työsuojeluvaltuutetun tehtäviä silloin, kun työsuojeluvaltuutettu on estynyt. Este voi olla joko pysyvä tai tilapäinen. Pysyvän esteen sattuessa varavaltuutettu ottaa työsuojeluvaltuutetun paikan jäljellä olevaksi toimikaudeksi. Pysyvä este voi johtua esimerkiksi työsuojeluvaltuutetun työsuhteen päättymisestä tai erosta tehtävästä kesken toimikauden. Tällöin varavaltuutetulla on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin työsuojeluvaltuutetulla.

Tilapäisen esteen aikana varavaltuutettu hoitaa vain sellaiset välittömät tehtävät, joita ei voi siirtää odottamaan työsuojeluvaltuutetun paluuta. Tällaisia tehtäviä voivat olla esimerkiksi työsuojelutarkastukseen osallistuminen tai tapaturman tutkinta. Tilapäisesti työsuojeluvaltuutetun tehtäviä hoitaessaan varavaltuutetulla on oikeus saada tarvittavat tiedot ja käyttää aikaa tehtävien hoitamiseen.

Jos työsuojeluvaltuutettu siirtyy esimiestehtäviin, hänen roolinsa ja vastuualueensa muuttuvat merkittävästi. Esimiestehtävissä toimivan henkilön ensisijainen vastuu on organisaation ja sen työntekijöiden hyvinvoinnin varmistaminen, mutta hän ei enää ole työntekijöiden edustaja samalla tavalla kuin luottamustoimessa. Osallistuminen asioiden käsittelyyn työntekijöiden edustajana voi aiheuttaa eturistiriitoja ja heikentää luottamusta esimiestehtävissä toimivan henkilön puolueettomuuteen. On tärkeää, että esimiestehtävissä toimiva henkilö keskittyy uusiin vastuualueisiinsa ja antaa tilaa uudelle työntekijöiden edustajalle hoitaa luottamustoimen tehtävät.

Lopuksi

Tavallinen työntekijä miettii työsuojeluasioita ja toimijoita melko harvoin. On kuitenkin hyvä tietää, että työntekijöillä on näissäkin asioissa oma “luottamusmies”, johon voi ottaa yhteyttä, jos jokin työsuojeluasia mietityttää. Joskus voi olla epäselvää, kuuluuko asia luottamusmiehelle vai työsuojeluvaltuutetulle. Tässä on hyvä muistaa, että luottamusmies yleensä edellyttää edustettaviltaan ammattiliiton jäsenyyttä, kun taas työsuojeluvaltuutettu edustaa kaikkia työpaikan työntekijöitä riippumatta siitä, ovatko he ammattiliiton jäseniä vai eivät.

Työsuojelun toimijoista, heidän valinnastaan, tehtävistään, oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan löytyy runsaasti tietoa. Samoin työsuojelutoiminnasta yleisesti. Mainittujen keskeisten lakien lisäksi lähes jokaisen ammattiliiton kotisivuilta löytyy yleistä ja alakohtaista tietoa asiasta (esim. OAJ 2024). Tärkeimmät alan koulutusta ja tutkimusta tekevät yhteisöt ovat Työturvallisuuskeskus (i.a.) ja Työterveyslaitos (i.a.). Lisäksi Seamk tarjoaa aiheeseen liittyviä kursseja, kuten rakennustekniikan Työturvallisuus-kurssi ja

tradenomiopintojen vapaavalintainen Työsuojelu-kurssi (Seamk i.a.). Viimeksi mainittu kurssi kuuluu myös avoimen korkeakoulun opintotarjontaan.

Beata Taijala
yliopettaja, ins., KTL, Sertifioitu Projektiosaaja (IPMA Level D)
SEAMK

Artikkelin kirjoittaja on opettanut työsuojelua ja -turvallisuutta yli 20 vuoden ajan sekä toiminut aiemmin työsuojeluvaltuutettuna Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ja varatyösuojeluvaltuutettuna Vaasan yliopistossa.

Lähteet

OAJ (27.5.2024) Työsuojeluvaltuutettu auttaa työterveydessä ja -turvallisuudessa. https://www.oaj.fi/jasenelle/jasenen-palvelut/tyosuojeluvaltuutettu/.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu (i.a.) Opinto-opas. https://opinto-opas.app-staging.seamk.hion.dev/

Työturvallisuuskeskus (i.a.) Työturvallisuuskeskus. https://ttk.fi/

Työterveyslaitos (i.a.) Työterveyslaitos. https://www.ttl.fi/

Työturvallisuuslaki 738/2002. https://finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2002/738/ajantasa/2023-02-16/fin

Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta 44/2006. https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/2006/44?language=fin